

MAGYAR REFORMÁTUSOK AMERIKÁBAN.

NINCS MÉG 100 esztendeje, hogy a legnagyobb magyar igazságok kívül a Vörösmarty prófétalelkéből kizendült: A nagy világon e kívül nincsen számodra hely; s ma már szinte ott vagyunk, hogy hivatalos hazánk határain kívül majdnem ugyanannyi magyar él, mint a határokon belül. Ki gondolta volna, hogy a kivándorlás lassan rajzó csapataiban kis magyar világ költözzék át Észak-Amerikába és így az Óceánon túl is gyökeret verjen a végzetes virágú magyar fa? A magyarság Észak-Amerikában és különösen az Egyesült-Államok területén már-már történelmivé válik, olyan csoportozat, amelynek megvan a maga külön lelke, külön sorsa, megvannak a külön rettentései és ígéretei.

Most csak az Egyesült-Államokban élő magyar reformátusokról szólok egy néhány szót, mert problémáinkban minket is érdeklő magyar probléma rejlik. De ennek a problémának megértéséhez egy kis történeti áttekintés szükséges.

Mentek a szegény magyarok évtizedeken keresztül Amerikába. Ott a nagy városok szélein és ipartelepek mellett letelepedtek. Lehetőleg együtt éltek nagy árvaságban, testi és lelki elhagyatottságban. Ők voltak a mindenkori falu-vége a felhőkarcolók világában, egy nép, amelyet senki sem segít és amely senkit sem érdekel. A két nagy református egyház: a presbiteriánus (Presbyterian Church in the United States of America) és a német eredetű református egyház (Reformed Church) misszionáriusainak akadt meg a szeme rajtuk; kivándorolt magyar papokból, vagy pedig ott képzett magyar eredetű egyénekből pásztor küldtek hozzájuk, akik megszervezték és beletagozták ezeket a kis exotikus gyülekezeteket a nagy presbiteriánus és református egyházba. A századvégi nagy gazdasági válságok folytán a kivándorlás egyre fokozódott úgy, hogy a magyar református egyház elutasíthatatlan kötelességéül ismerte fel az újvilágba szakadt véreink lelki gondozását. A most elhunyt gróf Dégenfeld József két amerikai útja alatt megszervezte az ottani magyar reformátusok legnagyobb részét, mint Magyarországhoz tartozó diaspora egyházak szövédékét. Körülbelül 23 gyülekezet alakult Amerikában, két egyházmegyének, a keletinek és a nyugatának a keretei között. Ezek az egyházközségek a magyarországi református egyház testéhez tartoztak.

Ez a szervezkedés magyar szempontból helyes és áldásos kezdemény volt, de spirituális tekintetben sok baj szülőoka Ion, s még több egyházpolitikai nehézségnek a forrása. Ugyanis a két nagy amerikai egyház nem akarta átadni a kebelében szervezett magyar gyülekezeteket egy idegen ország legfőbb egyházi hatóságának, az egyetemes konventnek. Viszont az egyetemes konvent programja érdekében állotta a harcot és kemény retorzióval élt; csak azoknak a lelkészeknek ismerte el jellegét, számította be szolgálati éveit és biztosította nyugdíját, akik gyülekezeteikkel együtt a magyar diaspora egyházi szervezethez csatlakoztak. Így a legtöbb lelkész átjött a konvent főhatósága alá, de nem mindig jöttek velük a

gyülekezetek. Az amerikai egyházak kebelében megmaradt gyülekezetek árvábbak lettek, mint valaha voltak. Nem volt papjuk, sőt reményük sem lehetett arra, hogy valaha legyen. Kénytelen volt tehát a Presbyterian Church és a Reformed Church, — Méliusz szerint — „bokorból szökellött, hajdó papokat“ alkalmazni: kellő képzettség nélküli magyar emberekbe ordinálni és rendes lelkipásztorokul a gyülekezetben alkalmazni. Miután Amerikában az egyházaknak semmiféle közjogi jellegük nincsen és olyan magántársaságok, mint a klubok vagy egyesületek, természetes, hogy a hívők tetszés' szerint mehetnek egyik gyülekezetből, vagy egyházból át a másikba. Ebből az következett, hogy kemény küzdelem indult meg a két egyházi típus között a hívek megnyerése végett és e küzdelmet nemcsak a fanatikus meggyőződés, hanem a kenyérnek nyers életkérdése tette még ádázabbá.

Irtózatos volt tehát a század elejétől kezdve a harc a csatlakozott és a nem csatlakozott egyházak között. Csatlakozott egyházaknak hívták azokat, amelyek a magyarországi szervezetet fogadták el, nem csadakozottaknak, amelyek megmaradtak a Presbyterian, vagy pedig a Reformed Church kebelében. A két egyházi szervezet ellentéte lelki ellentété vált az amerikai magyar reformátusságra nézve. A csatlakozottak hangosan és élesen küzdöttek az amerikanizálódás ellen, a nem csatlakozottak új hazájuknak szabadságát, erkölcsi és anyagi erőit igyekeztek felhasználni nyelvük, nemzeti jellegük és ősi hitük konzerválására. Mássá váltak az amerikai közvélemény megítélésében: a csatlakozottak az irredentizmus gyanúja alatt az óriási tekintélyű amerikai egyházak csendes ellenszenvét hordozták, a nem csatlakozottak pedig elenyésző ponttá váltak a nagy anyaegyházak támogató, de egyszerűen abszorbeáló ölében.

Ez volt a helyzet egészen addig, amíg Amerikával hadba kerültünk. Ettől kezdve a csatlakozott egyházra nézve egyszerre bedugult a hazai támogatás tápláló ere. Nehéz napok következtek az amerikai magyarokra, de leginkább azokra, akik a csatlakozás ügyéért buzgólkodtak és abban előljártak. Élni kellett, papot, kántort fizetni kellett. A gyülekezet nem tudott, vagy nem akart fizetni, hiszen a missziói egyházak nem a maguk erejéből szoktak megélni. A csatlakozott egyházak tehát templomaikra, ingatlanaikra nagy kölcsönöket vettek fel, s ebből fedezték legszükségesebb kiadásait. Mikor a háborúnak vége lett, a vesztes államokra kimondták a teljes kártérítés kötelezettségét, az amerikai magyar reformátusság minden erkölcsi és anyagi java kockára volt téve és a két egyházmege huszonhárom gyülekezete a halálveszedelem peremén állott.

A megindult mentési akciónak legnevezetesebb ténye az ú. n. tiffini egyezmény megalkotása volt. A magyarországi református egyház egyetemes konventjének teljhatalmú kiküldöttjei: Boér Elek és Takaró Géza, a magyarországi református egyház nevében átadták az otdevő két egyházmegegyenket gyülekezeteivel együtt a Reformed Church-nek. A Reformed Church magára vállalta a magyar egyházak pénzügyének a rendezését, az egyházak további segítségét és adminisztrálását. Egyik Teológiai Akadémiáján magyar tanszéket létesített és kis internátust magyar nyelvű teológus növendékek számára és az új lelkipásztori nemzedéknek a magyar nyelv, irodalom és egyházjog ismereteiben való kívánatos kiképzését magára vállalta.

Minden egyes gyülekezetnek határoznia kellett a tiffini egyezmény elfogadása tárgyában. Ez a határozat sok helyt könnyű és lelkes volt, mint ahogy az egyetlen megoldás elfogadása szokott lenni. Máshol nehéz volt, mint minden sorsdöntő választás; némely helyt pedig lehetetlen. Voltak olyan egyházak, amelyek nem fogadták el a tiffini egyezményt, kerestek

más megoldást, episcopalisokhoz próbáltak csatlakozni, s a végén sok csalódás után meg nem fogyott energiával függetleneknek maradtak. A tiffini egyezményt az amerikai református egyházak legnagyobb része elfogadta és egyhangúan elfogadta a magyarországi református egyház egyetemes konventje és jegyzőkönyvébe be is cikkelyezte.

Ezzel a határozattal nem záródott le az amerikai magyar református-ság nagy pöre. Ott voltak a nem csatlakozott egyházak, ott voltak azok a vajúadások és forrongások, amelyek a tiffini egyezmény végrehajtása során támadtak, ott voltak világnézeti és politikai harcok, amelyek a nagy magyar válságnak tovább rezgéseképen éltek ott; állítólag a tiffini egyezmény végrehajtása során is történtek mind a két fél részéről kifogásolni valók; az eredmény pedig az lett, hogy megindult egy úgynevezett független egyházi mozgalom, amely egy új magyar református egyház szervezését tűzte ki céljául. Ennek az egyháznak a neve, Független Amerikai Magyar Református Egyház. Tulajdonképpen a magyarországi református egyház amerikai mása, darabja volna, amelynek az a célja, hogy az Amerikába szakadt magyar reformátusokat az ottani nagy egyházak állítólag beolvasztó hatása alól kivegye és autonóm szervezetben a gyülekezetek nyelvét, hitét, szellemét megőrizze. Természetes dolog, hogy ez az alakulás minden erejével a tiffini egyezményt elfogadó egyházak ellen fordult. A legtöbb ilyen gyülekezet kebelében az elégedetlen elemeket összefogta és ellengyülekezeteket szervezett. Ezeknek az ellengyülekezeteknek a megszervezése néhol könnyen ment, néhol nehezen, vagy nem is sikerült. De maga a harc olyan ádáz, olyan személyes, olyan késhegyig menő volt és az ma is, hogy az amerikai magyar reformátusság lelki egységének helyreállítását belátható időn belül valószínűtlenné tette.

Ez tehát a magyar probléma az amerikai reformátusok között: a magyar reformátusság a tiffini egyezmény alapján a Reformed Church kebelében szerveztessék-e meg, vagy pedig a független magyar református egyház fogja össze, tartsa egybe odaszakadt véreinket önálló és tisztán magyar alakulatképpen? Ez nemcsak csoportozatok, személyek, pártok kérdése és érdeke, hanem életformának a kérdése.

A két egyházi formáció között dogmatikai különbség nincsen. Mind a kettőnek azonos a hitvallása és mind a kettőnek azonos a teológiai alapfelfogása is. A kettő közötti értékkülönbséget reánk nézve az a kérdés szabja meg, alkalmasabb-e az egyik a másiknál, a magyar faji és nemzeti tulajdonságok megőrzésére? Az amerikai magyarsággal szemben ugyanis az egyházaknak két világi funkciójuk van. Egyfelől az, hogy felemeljék és beletagozzák az oda sodródott és kidobott, elhagyott magyar embert az amerikai művelődés nagy közösségébe. A másik pedig az, hogy ebben a közösségben őrizze meg a magyarok faji, nemzeti jellegét, nyelvét, szokásait. Azoknál a kivándorlottaknál, akik egy idő múlva visszatérnek, a nemzeti veszedelem nem forog fenn. Ezeket morális veszedelem fenyegeti ott és az lesz az alkalmasabb egyház reájuk nézve, amelyik nagyobb és erősebb lelki közösségbe fogja be őket. Ez pedig kétségtelenül a Reformed Church. Az Amerikában leteleplő magyarsággal másképpen áll a dolog. Ennek meg kell tartani nyelvét és nemzeti jellegét. Fájdalom, a második, harmadik generáció majdnem egészen angol nyelvűvé válik. Csak a legnagyobb erőfeszítéssel lehet az Amerikában született gyermekeket magyar nyelvre megtanítani és magyarul beszéltetni. Nem is a nyelv megtartására vonatkozik az egyház teljes kultúrprogramja, mert ha csak erre vonatkoznék, világos csőd fenyegetné; hanem abban áll, hogy a magyarságot, mint történelmet, mint lelkeséget, mint áldott nemeslevelet megőrizzék és megbecsüljék s még akkor is, amikor már rég angol nyelven beszélnek,

vallják magukat magyar eredetűeknek, régi hazájuk iránt szívből érdeklődjenek és életük nagy értékének, kiváltságának érzék magyarságukat. Így él Amerikában egy angol nyelvű németesség, vagy angol nyelvű holland társadalom. Így vannak már angol nyelvű magyarok. A nyelvnek ebben a nagy átcserelődésében semmit sem segít az, hogy valaki csatlakozott vagy nem csatlakozott, független vagy nem független. Ez éppen úgy bekövetkezik az egyik egyházban, mint a másikban, németben, olaszban, hollandban, érdekesen: legkésőbb a magyarban. Ha valami támogat a nyelv konzerválásában, csak a minél nagyobb magyar közösségek fenntartása támogat. A nagy gyülekezetekben még a harmadik, negyedik generáció is beszél magyarul, a kis gyülekezetekben az első, vagy a második nemzedék már felszívódik. Az az érdekünk tehát a magyarság konzerválása szempontjából, hogy minél kevésbé osztódjék meg, minél kevésbé szakadozzék szét az amerikai magyar reformátusság. Lehetőleg nagy egysegekben, tömbökben megtartották meg és életfeltételeit önmaga keretén belül keresse meg és elégítse ki. Ezért egy olyan egyházban, amely egyházmegyékben, vagy egyházkerületben százezer vagy több százezer lelket fog össze, sokkal nagyobb a lehetőség a nyelv és nemzeti jelleg fennmaradására, mint bármilyen intranzigens kis csoportosulásokban, amelyeket az ottani élet hullámzó óceánja dióhéjképpen dobál vagy tör össze.

Ezenkívül azzal is számolnunk kell, hogy a történeti fejlődés útjait tiszteletben tartjuk. A Reformed Church életük legválságosabb pillanatában elfogadta és átvette a sok adóssággal, bajjal, nyomorúsággal megterhelt amerikai magyar református egyházak legnagyobb részét. A magyarországi egyetemes egyház egy egyezményben ezeket az egyházakat átadta. Az egyezményt vagy megtartották, vagy nem tartották meg. Ha megtartották, nemzeti becsület kérdése, hogy mi is megtartottuk. Ha az a benyomásunk, hogy nem tartották meg, ismét a becsület kérdése, hogy a szerződő félhez forduljunk, neki mondjuk el kifogásainkat és tőle kérjünk orvoslást. Most, amikor egy óriási morális hadjáratot folytatunk a népek rokonszenvének megnyerésére és ebben a legnagyobb tényező Amerika megértő rokonszenve, igen rossz külpolitika volna az amerikai közvéleményt magunk ellen felzúdítani azzal, hogy a magunk által kötött szerződés kijátszására ellenegyházak szubplántálását segítjük elő. Azt pedig mondanom sem kell, hogy éppen e nagy külpolitikai, érdekből, a magyar igazságnak az Egyesült-Államokban való megismertetése érdekében,— hiszen a Wilson ignorandája volt a mi halálunk,— fontos az, hogy az amerikai magyar reformátusság lelki egysége helyreálljon és ez a tekintélyes tömeg hatalmas testvéregyházak dobogóján megállva, belekiáltja a világba a mi nagy igazságunkat úgy, hogy Óceánon innen és Óceánon túl meghallhassák. Hiszen annak a teljes tehetetlenségnek, ami az összeomláskor reánk zuhant és minket ellenségeinknek úgy kiszolgáltattott, mint a bárányt a tigrisnek, semmi sem bizonyítja jobban a nagyságát, mint az, hogy ugyanaz az apátia ülte meg az amerikai magyarságot is, mint az ittenit és nem tudott felkiáltani Krózusnak néma gyermeke, az amerikai magyarság, mikor szülője feje felett megvillant a hóhérbárd: Ne bántsd a királyt!

Az amerikai református magyarság problémája először idehaza oldandó meg azzal, hogy az egész magyar református egyház hivatalosan és határozottan álláspontját leszögezi és csak azután oldható, meg Amerikában azzal, hogy ennek a döntésnek ottani véreink önmegtagadással, kiengesztelődéssel, mindent megbocsátva és mindent remélve, Önmagukon keresztül érvényt szereznek.

RAVASZ LÁSZLÓ.